

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК: 338.439.5 : 658 (477)

Глібов Р.В., к.е.н., ст. викладач

*Державний вищий навчальний заклад "Державний агроєкологічний університет"***ДИНАМІКА ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНИХ ВИДІВ ПРОДУКЦІЇ
ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ**

Проаналізована динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва в Україні. Запропоновано стабілізувати спад виробництва шляхом удосконалення механізму дотування

Постановка проблеми. Формування збалансованої аграрно-економічної системи потребує врахування маркетингових факторів активізації зовнішніх чинників та локалізації господарських резервів. Пропорційний розвиток окремих фаз збутової діяльності має відбуватися у тісному взаємозв'язку з виробничою сферою. В умовах загострення проблеми продовольчої безпеки особливого значення набуває питання виробництва широкого асортименту вітчизняної конкурентоздатної продукції, як рослинного так і тваринного походження. Диспропорції економічного розвитку найбільше проявляються в тваринництві. В зв'язку з цим виникає потреба в економіко-діалектичному підході до розвитку тваринництва, як основи розкриття напрямів його подальшого розвитку та оперативного вирішення питання білкового дефіциту раціону харчування населення за рахунок власної виробничої бази.

Стан вивчення проблеми. Проблема збільшення виробництва основних видів продукції тваринництва досліджена у працях Бойка В.І. [1], Кириленка І.Г. [2], Саблука П.Т. [3], Симоненко О.І. [4]. Разом з тим, результати їх досліджень акцентують увагу на тих процесах та явищах, що відбуваються останніми роками. Для розв'язання цілої низки протиріч, осмислення змісту тенденцій у виробництві продукції тваринництва коротко- та середньострокові часові горизонти є недостатніми. Тому виникає потреба у дослідженні явищ і процесів у взаємозв'язку на протязі тривалого періоду часу.

Метою дослідження є дослідження динаміки виробництва основних видів продукції тваринництва у всіх категоріях господарств України.

Результати досліджень. Важливою передумовою підвищення рівня економічного зростання в аграрному секторі є нарощування обсягів виробництва основних видів продукції тваринництва як за кількісними, так і за якісними параметрами. Якщо виходити з позицій світового досвіду, то більшість країн акцентує увагу на збільшенні обсягів тваринницької продукції за рахунок інтенсивних методів. Тому, цілком прийнятним буде для економіки тваринництва перехід на інтенсивні технології виробництва. Роль екстенсивного чинника при цьому не повинна зводитись на нівець. Ринок продукції тваринництва України має бути насичений перш за все продукцією власного виробництва, як важливої передумови забезпечення національної продовольчої безпеки. Отже, на певному проміжку часу слід локалізувати механізм зростання виробництва тваринницької продукції за рахунок екстенсивних чинників. Оскільки в сучасних ринкових умовах господарювання відмічається ярко виражена тенденція до скорочення виробництва основних видів продукції тваринництва, крім меду (див. табл. 1).

Дані таблиці 1 свідчать, що у всіх категоріях господарств у 2004 р. порівняно з 1990 р. збільшилося лише виробництво меду на 13,8 %, а виробництво решти основних видів продукції тваринництва за цей період знизилася. Так, виробництво м'яса усіх видів знизилася на 63,4 %, у тому числі яловичина і телятина на 69,1 %, свинини на 64,5 %, м'яса птиці на 47,0 %, баранини і козлятини на 63,8 %, кролятини на 54,6 %, молока на 43,7 %, вовни на 89,3 %, яєць на 26,6 %.

Таблиця 1. Динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва у всіх категоріях господарств

Види продукції	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. у % до 1990 р.
М'ясо усіх видів (у забійній вазі), тис. т	4357,8	2293,7	1662,8	1517,4	1647,9	1724,7	1595,4	36,6
у тому числі:								
яловичина і телятина	1985,4	1185,9	754,3	645,7	703,8	722,9	613,8	30,9
свинина	1576,3	806,9	675,9	591,2	599,3	630,9	558,8	35,5
м'ясо птиці	708,4	235,2	193,2	238,9	299,7	324,0	375,5	53,0
баранина і козлятина	45,8	39,5	17,2	15,4	16,7	17,0	16,6	36,2
кролятина	30,2	19,4	13,9	14,5	16,0	13,7	13,7	45,4
конина	11,7	6,8	8,3	11,7	12,4	16,2	17,0	145,3
Молоко, тис. тонн	24508,3	17274,3	12657,9	13444,2	14142,4	13661,4	13787,3	56,3
Вовна, тис. тонн	29,8	13,9	3,4	3,3	3,4	3,3	3,2	10,7
у тому числі:								
овеча	29,7	13,8	3,2	3,1	3,2	3,1	3,0	10,1
козяча	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	200,0
Яйця, млн. штук	16286,7	9403,5	8808,6	9668,2	11309,3	11477,1	11955,0	73,4
Мед, тонн	50858	62728	52439	60043	51144	53550	57878	113,8

Вказані процеси є наслідками лібералізації ціноутворення, диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, погіршення стану племінної роботи, зниження престижності праці працівників тваринництва, морального зношення основних засобів задіяних у тваринництві, недосконалої кормової бази, незбалансованості раціонів годівлі худоби і

птиці, неадекватної протекціоністської політики щодо тваринництва, зниження рівня продуктивності праці, конкурентноздатності окремих видів продукції, зокрема м'яса і молока.

Суттєве зниження обсягу виробництва м'ясо-молочної продукції тваринництва певною мірою обумовлено механізмом прояву цієї тенденції починаючи з 1940 р. (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка виробництва м'яса і молока у всіх категоріях господарств у 1940-2004 рр., тис. т

Роки	М'ясо (у забійній вазі)	У % до 2004 р.	Молоко	У % до 2004 р.	Роки	М'ясо (у забійній вазі)	У % до 2004 р.	Молоко	У % до 2004 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1940	1127	70,6	7114,1	51,6					
1945	392,9	24,6	4352,4	31,6	1975	3515,6	220,4	21286,9	154,4
1946	631,5	39,6	4813,5	34,9	1976	3137,2	196,6	21157,3	153,5
1947	481,5	30,2	5344,6	38,8	1977	3464,6	217,2	22466,5	163,0
1948	511,9	32,1	5891,3	42,7	1978	3616,5	226,7	22480,4	163,1
1949	755,8	47,4	6487,3	47,1	1979	3637,5	228,0	21628,2	156,9
1950	1195,2	74,9	6804,1	49,4	1980	3500,0	219,4	21111,8	153,1
1951	1198,3	75,1	7374	53,5	1981	3512,7	220,2	20612,9	149,5
1952	1185	74,3	7242,2	52,5	1982	3526	221,0	20598,3	149,4
1953	1421,5	89,1	7731,5	56,1	1983	3676,7	230,5	22252,9	161,4
1954	1630,1	102,2	8053,6	58,4	1984	3789	237,5	22804,7	165,4
1955	1350,7	84,7	9669,7	70,1	1985	3917,9	245,6	23039	167,1
1956	1580	99,0	11878,4	86,2	1986	4117,7	258,1	23554	170,8
1957	1970,2	123,5	13011,1	94,4	1987	4242,2	265,9	23625,5	171,4
1958	1999	125,3	13952,9	101,2	1988	4394,8	275,5	24228,6	175,7
1959	2270,9	142,3	14692	106,6	1989	4430,4	277,7	24377	176,8
1960	2067,6	129,6	13995,1	101,5	1990	4357,8	273,1	24508,3	177,8
1961	2092,1	131,1	14346,3	104,1	1991	4029,1	252,5	22408,6	162,5
1962	2319,9	145,4	14767,6	107,1	1992	3400,9	213,2	19113,7	138,6
1963	2416,8	151,5	13212,3	95,8	1993	2814,5	176,4	18376,5	133,3
1964	1835,6	115,1	13672,4	99,2	1994	2677,4	167,8	18137,5	131,6
1965	2220,7	139,2	16628,6	120,6	1995	2293,7	143,8	17274,3	125,3
1966	2590,2	162,4	17212,5	124,8	1996	2112,7	132,4	15821,2	114,8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1967	2644,7	165,8	17494,3	126,9	1997	1874,9	117,5	13767,6	99,9
1968	2608,4	163,5	17963,1	130,3	1998	1706,4	107,0	13752,7	99,7
1969	2693,3	168,8	18303,9	132,8	1999	1695,3	106,3	13362,2	96,9
1970	2850,1	178,6	18711,5	135,7	2000	1662,8	104,2	12657,9	91,8
1971	3035,4	190,3	18947	137,4	2001	1517,4	95,1	13444,2	97,5
1972	3198,5	200,5	19338,9	140,3	2002	1647,9	103,3	14142,4	102,6
1973	3213,4	201,4	20717,5	150,3	2003	1724,7	108,1	13661,4	99,1
1974	3438	215,5	21510,9	156,0	2004	1595,4	100,0	13787,3	100,0

Аналізуючи динаміку виробництва м'яса і молока у всіх категоріях господарств у 1940-2004 рр. відносно 2004 р., слід відзначити, що найнижчий рівень виробництва м'яса (24,6 %) та молока (31,6 %) відмічався у 1945 р.

Починаючи з 1958 р. відмічається планомірна закономірність до зростання виробництва м'яса та молочної продукції. Пік виробництва припадає на 1989-1990 рр.

Починаючи з 1991 року відмічається тенденція до зниження виробництва цих видів продукції.

Зменшення виробництва м'ясо-молочної продукції починаючи з 1990 р. обумовлено з однієї сторони зниженням продуктивності, а з іншої чисельності худоби у всіх категоріях господарств. Останній з чинників впливає не тільки на зниження обсягу виробництва м'яса і молочної продукції, але й решти видів продукції тваринництва, про що і свідчать дані табл. 3.

Таблиця 3. Поголів 'я худоби і птиці у всіх категоріях господарств на кінець року, тисяч голів

Види поголів 'я	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. у % до 1990 р.
Велика рогата худоба	24623,4	17557,3	9423,7	9421,1	9108,4	7712,1	6952,7	28,2
у тому числі:								
корови	8378,2	7531,3	4958,3	4918,1	4715,6	4283,5	3953,3	47,2
телиці від 1 року до 2 років	761,5	667,5	406,6	445,1	442,2	353,2	307,3	40,4
телиці від 2 років і старші	1507,2	1135,4	496,1	470,5	438,8	353,0	310,2	20,6
бугаї-плідники	14,1	15,7	15,3	17,5	19,3	17,1	16,8	119,1
Свині	19426,9	13144,4	7652,3	8369,5	9203,7	7321,5	6466,1	33,3
у т.ч. основні свиноматки	1090,0	973,8	558,6	602,9	632,7	512,6	481,9	44,2
Вівці та кози	8418,7	4098,6	1875,0	1965,0	1984,4	1858,8	1769,5	21,0
у тому числі:								
вівці	7896,2	3209,3	963,1	967,1	950,1	893,4	875,2	11,1
з них вівце-матки і ярки	3251,0	1738,8	593,5	588,8	564,7	562,2	579,5	17,8
кози	522,5	889,3	911,9	997,9	1034,3	965,4	894,3	171,2
з них козематки	375,0	601,8	648,2	691,0	692,3	647,9	606,1	161,6
Коні	738,4	755,9	701,2	693,4	684,3	637,1	590,9	80,0
у т. ч. кобили від 3 років і старші	206,0	213,5	237,0	245,6	252,0	240,5	231,1	112,2
Кролі	6308,2	6367,2	5557,1	5912,5	6181,9	5367,0	5219,3	82,7
Птиця	246104,2	149748,4	123722,0	136811,0	147445,4	142373,8	152783,2	62,1
у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах	132966,6	54074,2	25352,9	35163,2	41704,8	42262,8	50557,3	38,0
доросла з неї:	52779,8	27229,6	15401,1	20314,5	24372,5	21702,0	24034,6	45,5
кури і півні	49347,6	25957,1	14510,6	19067,8	22750,2	20656,1	23080,8	46,8
гуси	1702,1	851,0	618,5	866,6	1092,4	729,2	591,2	34,7
Бджоли, тис. сімей	3515,1	3432,5	2849,3	2907,8	2810,5	2757,7	2980,4	84,8

Дані табл. 3 свідчать, що у 2004 р. порівняно з 1990 р. знизилася поголів'я худоби у всіх категоріях господарств. Так, поголів'я велика рогатої худоби знизилася на 71,8 %, у тому числі корови на 52,8 %, телиці від 1 року до 2 років на 59,6 %, телиці від 2 років і старші на 79,4 %, свиней на 66,7 %, у т.ч. основні свиноматки на 55,8 %, овець та кіз на 79,0 %, у тому числі вівці на 88,9 %, з них вівце-матки і ярки на 82,2 %, коней на 20,0 %, кролів на 17,3 %, птиці на 27,9 %, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах на 62,0 %, доросла на 54,5 %, з неї кури і півні на 53,2 %, гуси на 65,3 %, бджоли на 15,2 %.

Така ситуація у тваринництві обумовлена перш за все відсутністю державної підтримки. Якщо до 1990 р. здійснювалося цільове фінансування заходів щодо розвитку тваринництва, то в сучасних умовах господарювання внаслідок обмеженості грошових коштів фінансування розвитку матеріально-технічної бази тваринництва практично не відбувається за виключенням окремих галузей відповідно до механізму дотування. Відповідно до "Порядку нарахування та виплат дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам молоко та м'ясо в живій вазі" № 148, сума податку на додану вартість, що повинна сплачуватися до бюджету переробними підприємствами усіх форм власності за реалізовані ними молоко, молокопродукцію, м'ясо у повному обсязі спрямовується виключно для виплати дотацій сільськогосподарським товаровиробникам та особистим селянським господарствам за продані ними переробним підприємствам молоко та м'ясо у живій вазі. Разом з тим, недоліком даної постанови є те, що дотації на розвиток птахівництва, скотарства, свинарства, кролівництва, вівчарства будуть виплачуватися лише у випадку реалізації переробному підприємству. Це звужує можливості збуту, а отже і подальше нарощування виробництва продукції тваринництва.

Висновки. Диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, погіршення стану племінної роботи, зниження

престижності праці працівників тваринництва, моральне зношення основних засобів задіяних у тваринництві, недосконала кормова база, зменшення поголів'я худоби і птиці, неадекватна протекціоністська політика, зниження рівня продуктивності праці, призвели до скорочення виробництва основних видів продукції тваринництва. В зв'язку з цим тваринництво потребує державної підтримки через вдосконалення механізму дотування, зокрема шляхом розширення маркетингових каналів його дії.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку: пошук оптимальних напрямів структуризації витрат у тваринництві, розробка методологічних підходів щодо господарсько-виробничої пропорційності відтворення поголів'я худоби і птиці, активізація заходів щодо конструктивного розвитку маркетингової системи у тваринництві і птахівництві в контексті логістичних аспектів та регіональної політики.

Список використаної літератури:

1. *Бойко В.І.* Тваринництво України: стан та шляхи відродження // *Агроінком.* – 1999. – № 8-9. – С. 5-7.
2. *Кириленко І.Г.* Розвиток аграрної політики у нарощуванні та споживанні м'яса і м'ясної продукції в Україні // *Економіка АПК.* – 2004. – № 10. – С. 29-36.
3. *Саблук П.Т.* Кардинальні напрями вирішення економічних проблем в АПК // *Економіка АПК.* – 2005. – № 5. – С. 3-8.
4. *Симоненко О.І.* Кормозабезпечення тваринництва: стан, прогноз // *Економіка АПК.* – 2005. – № 10. – С. 29-31.

ГЛІБОВ Руслан Вадимович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри аналізу і статистики ім. І.В. Поповича ДВНЗ "Державний агроекологічний університет"

Наукові інтереси:

– дослідження формування ринку продовольчої продукції